

Új pénzrendszer, új gondok

Az Európai Gazdasági Közösség keretén belül a pénzügyi unió létrehozására vonatkozólag 1969-ben született határozat Hágában. A tagállamok megegyeztek abban, hogy 1980-ig megvalósítják nemcsak a pénzügyi, hanem a gazdasági egységet is.

1970-ben elkészült a pénzügyi unió terve, amely előírta a rögzített paritások kialakítását, bizonyos határokon túl a valutáris árfolyamok lebegtetésének kiküszöbölését, a tőke nemzetközi áramlásának szabaddá tételét. Ez a terv nem határozott a nemzeti valuták megtartása vagy egységes valutával történő helyettesítése tekintetében, de világos volt, hogy inkább az utóbbi felé hajlik, mert ezáltal a monetáris integráció folyamata visszafordíthatatlanná válna.

Később három jelentősebb integrációs irányzat próbált érvényesülni. Az egyiknek jellegzetes képviselője a Werner-terv. Ennek értelmében a pénzügyi egységet az összes országok közös erőfeszítése útján, több lépésben kellene megvalósítani, a közös monetáris intézmények létrehozásáig. Kezdetben a részt vevő országok valutái között az árfolyamok kilengési határai egyre jobban összehúzódnának, majd később rátérnének a passzív fizetési mérleggel rendelkező országok deficitjének finanszírozására. Így fokozatosan kialakulnának a rögzített árfolyamok. Ezután egyesíteni lehetne az országok arany- és devizatartalékait. Amennyiben az összes tagállamok a rendszeren belül maradnának, létre lehetne hozni az integrált pénzügyi intézményeket. A második irányzatot a Tindemans-jelentés képviseli. Ennek értelmében az integráció alapja a valutáris árfolyamok összehangolt lebegtetése volna. Az első irányzattól eltérően, a Tindemans-jelentés nem tartja szükségesnek és kötelezőnek, hogy az összes országok egyszerre induljanak, és azonos sebességgel haladjanak az integráció útján. Minden ország saját adottságaiból, feltételeiből, valamint a nemzetközi helyzet ismeretéből kiindulva állapítaná meg, hogy mikor és milyen mértékben kapcsolódni kíván a monetáris integrációba. A harmadik irányzat értelmében az integrációt azzal kellene kezdeni, hogy az EGK országai létrehoznák a közös monetáris intézményeket, közös pénzegységet és közös monetáris alapot, illetve bankot. A tagállamok fokozatosan elfogadnák és alkalmaznák a közös monetáris intézmények szabályait. Ennek az irányzatnak az alapján véglegesítették 1978 második felében az 1979. március 13-án életbe lépett pénzrendszer tervét.

Az EGK pénzügyi uniója tulajdonképpen a válságos évek viszontagságaira próbál válaszolni. Célja, hogy az unió országait fokozatosan eltávolítsa a dollártól, és új monetáris döntési központot hozzon létre. Nem véletlen ugyanis, hogy a monetáris unió gondolata éppen az 1966–1971-es időszakban eresztett egyre mélyebb gyökereket, amikor is a Bretton Woods-i nemzetközi valutáris rendszer válsága elérte tetőfokát. Ez a rendszer az Egyesült Államok pénzügyi monopóliumának hordozója. A második világháborút követően a gazdaságilag tönkrement nyugati hatalmak kénytelenek voltak elfogadni az USA vezető szerepét és a dollárt mint nemzetközi kulcsvalutát. Amerika volt a tőkés világ legfontosabb hitelezője, ő birtokolta a nyugati aranytartalékok több mint 80 százalékát.

A nehézségek és nézeteltérések akkor kezdődtek, amikor állandósítani igyekeztek a Nemzetközi Valuta Alap alapszabályzatából az Egyesült Államok részére származó előnyöket, anélkül hogy figyelembe vették volna a nyugati világban beállt lényeges változásokat, az erőviszonyok megváltozását. Az időközben megerősödött európai nagyhatalmak ugyanis felszabadultak az USA pénzügyi uralma alól, igényt tartanak a monetáris uralom felosztására, sőt megszerzésére. Kérdés hát, hogy az infláció marta dollár képes-e még a nemzetközi valutáris rendszer keretében a kulcsvaluta szerepét betölteni.

Az évtizedfordulón, tehát a tőkés világrendszer ellentmondásai valutáris téren is kiéleződtek. Ugyanakkor egyre erősebben megnyilvánul a fejlődő országoknak az az igazságos követelése, hogy ők is aktívan részt vehessenek a nemzetközi döntéshozatalban, tehát a nemzetközi-pénzügyi élet területén is teljesen új légrétegre van

szükség. A nézeteltéréseket eleinte egyeztetések, félmegoldások útján próbálták kiküszöbölni, napjainkban azonban a válság annyira elmélyült, hogy a nyugati nagyhatalmak többé nem gondolhatnak ideiglenes megoldásokra. Így született meg egy új pénzrendszer terve, amely magán viseli a tőkés nagyhatalmak közötti ellentmondásokat és a monetáris uralomért vívott harc jegyeit. Az EGK új pénzrendszeréről van szó.

Jelenleg a dollár széles körű nemzetközi felhasználásának örvend. Az EGK országai kölcsönös gazdasági kapcsolataik lebonyolítására is felhasználják. A dollár állandó ingadozása tehát nemcsak kívülről, hanem belülről is aláásta az EGK gazdasági érdekeit. Továbbá, a dollár állandó leértékelődése versenyképességi előnyt jelentett az amerikai cégek számára, mert ily módon olcsóbbá váltak az amerikai termékek is. Az EGK országai azáltal, hogy szerződéseiket dollárban számították és kötötték meg, az amerikai konkurencia érdekeit szolgálták. Ezért a dollártól való elszakadás politikai indítékai legalább olyan erősek voltak, mint a gazdaságiak.

1979-ig a monetáris unió területén az EGK eddig csak két jelentősebb eredményt könyvelhetett el: létrehozták az Európai Monetáris Együttműködési Alapot (EMEA), 1972-ben pedig a „valutáris kigyót”. Az EMEA-t arra használták, hogy központilag közbeléphessenek a valutáris árfolyamok viszonylagos stabilitása megőrzése érdekében, fellelve ezzel az országok központi bankjait ez alól a felelősség alól. Sajnos, már létrehozása óta, az Alap a pénzügyi eszközök folytonos hiányával küszködött. A valutáris kigyót viszont úgy tekinthetjük, mint a nemrég életbe lépett monetáris unió előfutárát. Eredeti célja az volt, hogy Nyugat-Európában egy monetáris stabilitási övezetet hozzon létre, és így védelmet nyújtson a dollár árfolyamának ingadozása kiváltotta valutáris rendetlenséggel szemben. 1974-ben Franciaország, a stabilitás kezdeményezője, nem tudván biztosítani a frank árfolyamát, kilépett a „kigyóból”, 1975-ben visszalépett, de csak rövid időre, mert 1976-ban ismét kénytelen volt kilépni. Később Anglia, Olaszország és Írország, majd Svédország követte Franciaország példáját.

A dollár második hivatalos leértékelése (1973) után a legtöbb nyugati ország általánosította a lebegtetési politikát. A valutáris piac egyre bizonytalanabbá vált, és ez a monetáris unió elnapolását vonta maga után. Ezért 1978. július 6–7-én Bremenben, amikor az EGK Tanácsa elhatározta az új pénzügyi kooperációt, előírták egy stabil monetáris övezet létrehozását, azzal a céllal, hogy felgyorsítsák a gazdasági növekedést, a világkereskedelemben való részvételt, s csökkentsék a munkanélküliséget és az inflációt. 1978. december 5-én, a Brüsszelben aláírt egyezmény alapján minderről már pontosabb és teljesebb képet alkothattunk: nemcsak egyszerű stabilitási övezetről, „szuper-kigyóról” van szó, amely egyesítené az összes EGK tagállamokat a válság elleni közös harc érdekében, hanem egy valódi nyugati-európai pénzrendszeréről, amely nagyon sok szempontból versengene a Bretton Woods-i rendszerrel, a washingtoni központtal. A brüsszeli határozat értelmében az új pénzrendszer 1979. január 1-én már életbe kellett volna lépnie, akkorra ugyanis 6 ország beleegeyzett a közös indulásba: az NSZK, Franciaország, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Dánia. Anglia fenntartotta magának azt a jogot, hogy a belső és külső események alakulásának függvényében utólag belépjen az új rendszerbe. Később ugyan, de Olaszország és Írország is úgy döntött, hogy január 1-én belépnek. Brüsszelben és később Párizsban a vezető politikuskok csak a fontosabb politikai, gazdasági és működési vetületekben egyeztek meg.

1979 elején Franciaország megvétózta a közös indulást. Később azonban, március 13-án az új pénzrendszer életbe lépett. Ezt elsősorban az tette lehetővé, hogy 1979 első két hónapjában, anélkül hogy erre vonatkozólag előzőleg döntés vagy javaslat született volna, a 8 állam valutáris árfolyamai nem lépték túl a $\pm 2,25$ százalékos kilengési határt, vagyis azt, amelyet az új pénzrendszer is előír.

Az új pénzrendszer csak akkor lehet életerős, tartós, csak akkor tud majd beilleszkedni a világ valutáris rendszerébe, ha az EGK tagállamai összehangolják árfolyampolitikájukat, s más országokkal szemben közös vagy azonos árfolyampolitikát folytatnak. A nyugati-európai pénzrendszer központjában egy új pénzegység áll, az ECU (European Currency Unit), amelynek értékét egy — a részt vevő országok és Anglia valutáiból álló — „monetáris kosár” határozza meg, figyelembe véve a tagállamok bruttó nemzeti termékének és külkereskedelmének nagyságát. Az ECU funkciói közül a legfontosabbak: etalon a csereárfolyamok mechanizmusa keretén belül; számlaegység a beavatkozási és hitelezési mechanizmus keretében; fizetési eszköz a tagállamok monetáris hatóságai között.

Minden tagállam valutájának van egy központi, ECU-ban kifejezett árfolyama (1 ECU=5,79831 francia frank; 2,51064 nyugatnémet márka; 39,4582 belga frank; 7,08592 dán korona; 2,72077 holland forint stb.). Ezeket a központi árfolyamokat kétoldali csereárfolyamok megállapítására használják fel, és tulajdonképpen e körül

rögzítik a 2,25 százalékos kilengési határokat. Azok az országok (például Olaszország), amelyek előbb lebegő árfolyammal rendelkeztek, tehát nem voltak benne a „kigyóban“, megengedhetnek maguknak egy 6 százalékos kilengési határt, amelyet azonban le kell csökkenteniük, mielőtt kedvező gazdasági körülmények alakulnak ki.

A csere-árfolyampolitikára vonatkozólag a legfontosabb döntéseket csak kölcsönös véleménykérés után hozzák meg. A beavatkozásokat általában minden ország saját valutáját felhasználva végzi, de csak akkor, ha az árfolyam érintette a beavatkozási pontokat (a kilengési határokat).

Ugyanakkor vészcsengő létrehozását határozták el arra az esetre, ha a többi valutához viszonyított árfolyam elérte a kilengés 75 százalékát, arra kötelezven a pénzügyi szerveket, hogy meggátolják a kilengési határok áthágását. Ezek tiszteletben tartása érdekében közös, 25 milliárd ECU (32 milliárd dollár) értékű beavatkozási alapot hoztak létre. A beavatkozáshoz szükséges ECU-összeg nagysága nem korlátozott, de a hitel lejártának ideje nagyon rövid (legtöbb 45 nap a beavatkozás hónapjának végétől számítva). A határidőt 3 hónappal meg lehet hosszabbítani, de csak a közös alapba való befizetés felső határáig.

Az eddigiekből kitűnik, hogy az új európai pénzrendszer bizonyos alapelvei vonzóbbak, mint a Bretton Woods-i valutáris rendszeré. Washington például lemondott a stabilitásról, és egy általánosított lebegtetési rendszer felé hajlott. Ezzel szemben az új rendszer, igaz, csak kevés ország számára, de garantálni szeretné a monetáris stabilitást. A régi rendszer egy állandóan gyengülő nemzeti valután alapul, az új rendszer középpontjában egy újonnan létrehozott nemzetközi pénzegység (az ECU) áll, amely rögzített árfolyamokkal kapcsolódik a nemzeti valutákhoz.

Az új rendszer egyik legjelentősebb előnye azonban az, hogy visszaállítja a pénzegység (ECU) és az arany közötti kapcsolatot, olyan értelemben, hogy minden tagállam aranytartalékának 20 százalékát befizeti, és ennek megfelelő ECU-mennyiséget kap. Így az ECU kibocsátását az arany fedezi. Az arany tehát ismét monetáris funkciót kapott. Ez még nem jogosít fel arra, hogy határozottan állítsuk: az arany ismét betölti majd az etalon-, fizetési- és forgalmieszköz-funkciókat is. De az világos, hogy az arany monetáris funkciókkal való felruházása a stabilitási törekvések esélyeit növeli.

Az EGK integrációs terveivel kapcsolatban az Egyesült Államokban ellentétes vélemények hangzottak el. Azt azonban szinte egyöntetűen elismerik, hogy az új európai monetáris rendszer korlátozni fogja a dollár és az USA befolyását a nemzetközi piacon. A Nemzetközi Valuta Alap kétségbe vonta az új pénzrendszer gyakorlatba ültetésének lehetőségét és életképességét, mindannak ellenére, hogy az EGK vezető politikusai kijelentették: az új pénzrendszer teljes egészében tiszteletben tartja az NVA alapszabályzatát, és a két pénzrendszer között nem kerül sor nyílt összetűzésre.

Az EGK keretén belül sem beszélhetünk teljes összhangról. Anglia például elhalasztotta csatlakozását az új rendszerhez, azzal indokolván, hogy számára az északi-tengeri olajmezők nagyobb stabilitást biztosítanak, mint az új pénzrendszer. Továbbá a közös piaci mezőgazdasági árak befagyasztását, a regionális politika felülvizsgálását és — akárcsak Olaszország — kedvezőbb feltételeket követelt a kilengési határok tiszteletben tartására vonatkozólag. Franciaországban Maurice Couve de Murville és Michel Debré volt miniszterelnökök határozottan bírálták a kormány döntését, amelynek következtében az ország aranytartalékának 20 százalékát államok feletti szerveknek rendelte alá. Ugyanezzel a döntéssel kapcsolatban Robert Ballanger, a kommunista képviselő csoportjának elnöke levelet intézett Raymond Barre miniszterelnökhöz, és hangsúlyozta, hogy a fentebbi döntés az Alkotmány és a parlament jogainak súlyos megsértését jelenti, valamint az eddigi gazdasági-társadalmi és pénzügyi politika elvetését és államok feletti szerveknek való alárendelését. Ez a lépés nyilván a politikai integráció előestéjét jelentheti.

Felvetődik továbbá a következő kérdés: vajon a nyugat-európai pénzrendszer jobban fog-e működni, mint előde, a valutáris kigyó? Ha csak a tervezett működési mechanizmust vesszük figyelembe, akkor igenlő választ adhatunk, az új rendszer ugyanis sokkal jelentősebb beavatkozási eszközökkel rendelkezik. Gazdasági alapja azonban ugyanaz maradt. A tagállamok fejlődési színvonala ugyanis továbbra is elég jelentős eltérést mutat. Országonként különbözik az infláció színvonala és üteme is. A valutáris árfolyamok stabilitása azonban hosszabb távon elsősorban csakis a rendszer országainak gazdasági és pénzügyi egyensúlyára épülhet, és csak másodszorban a tőrszdei beavatkozásra. A stabilitás tehát azt feltételezné, hogy az EGK fejlettebb államai rendszeres és lényeges gazdasági segítséget nyújtsanak a kevésbé fejlett tagállamoknak. Az ilyen vagy hasonló lépések azonban hiányoznak az új pénzrendszer tervéből.

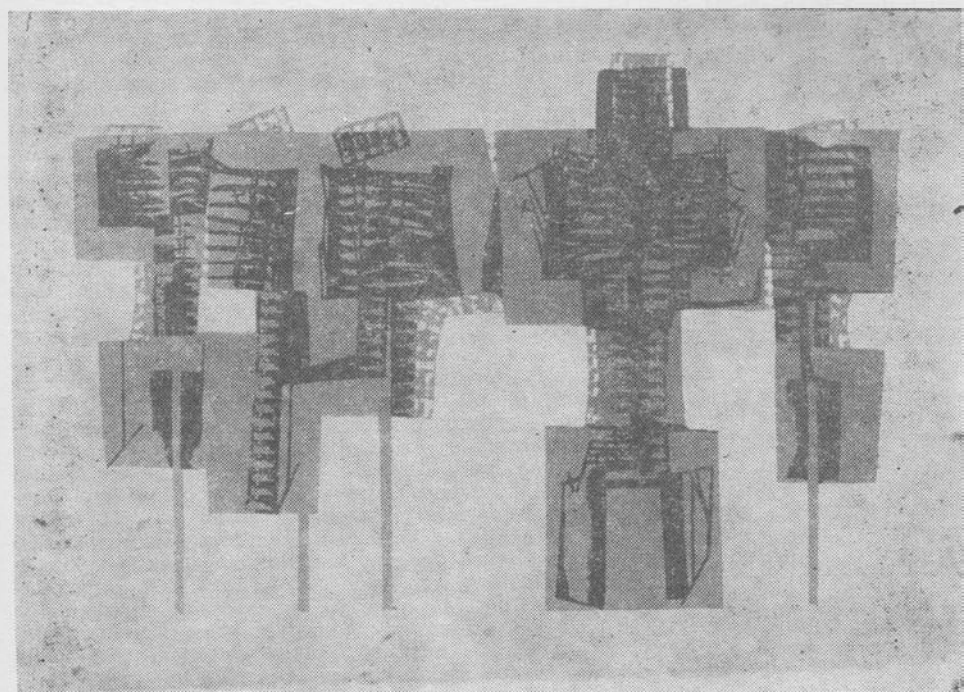
Pozitív vonásaira való tekintettel, egyes nyugat-európai — az EGK-n kívül álló

— országok is reménykedve tekintenek az új pénzrendszerre. Persze, nem annyira, hogy felvételüket is kériék. Ausztria például hivatalosan kifejezte azt az óhaját, hogy szövetségi szerződés alapján szeretne kapcsolódni az új rendszerhez. Svájc szövetségi minőségben nem jöhet számításba, de nem hivatalosan kölcsönös kapcsolatokat tart fenn az új pénzrendszerrel.

Az új pénzrendszer gyakorlati működésének eredményeit ma még nem lehet megítélni. Csupán annyit lehet határozottan állítani, hogy a stabilitási övezet földrajzilag kiszélesedett. Az előfutár valutáris kigyónak ugyanis még csak 5 tagja volt. A jelenlegi pénzrendszernek 8 tagja van, ezek reménykedve várják Anglia belépését, és a Közös Piac kiszélesedésével tovább növelhető majd a stabilitási övezet is. Ugyanebben az irányban hat a lazábbban társuló államok számának növekedése. Meg kell azonban jegyezni, hogy a stabilitási (kilengési) határok is szélesebbek ($\pm 2,25\%$) a Bretton Woods-i rendszer ± 1 százalékaival és a régebbi valutáris kigyó $\pm 1,125$ százalékaival szemben. A dollárhoz és más valutákhoz viszonyítva, a 8 tagállam pénzegységei továbbra is kigyószerűen lebegnek, előre tervezett határok nélkül. Az új pénzrendszer nem befolyásolja a dollár árfolyamát. Ha valaki ezután is dollárban kötné meg kereskedelmi szerződéseit, egyáltalán nem élvezhetné az új rendszer előnyeit. A fentebb említett központi árfolyamok stabilitásának valószínűsége elég magas (legalább 6—12 hónap). Aki tehát ECU-ban köti meg kereskedelmi szerződéseit, bizonyos mértékben már élvezheti az új rendszer előnyeit.

A központi bankok kormányzóinak 1979 áprilisában tartott baseli összejövetelén elég részletesen foglalkoztak a pénzrendszer működésével. Az NSZK-nak sikerült az inflációt viszonylag alacsony színvonalon tartania. A többi tagállamban az infláció nagyobb, és eddig nem jelentkeznek a szükséges csökkenési tendenciák. Zavaró hatást válthat ki a font sterling is azért, hogy benne van abban a „monetáris kosárban“, amely az új pénzegység (az ECU) értékét meghatározza, mindannak ellenére, hogy Anglia az új pénzrendszeren kívül maradt. Nincs véglegesen megoldva a mezőgazdasági árak kérdése sem. Azt mondhatjuk tehát, hogy a jövőre vonatkozó derülátó nézetekkel szemben jelen vannak a kevésbé optimista vagy éppenséggel pesszimista nézetek is.

Vorzák Magda—Vorzák Álmos

Kazinczy Gábor: A Dózsa-sorozatból